

Saksalainen ruumiinkasvatus GutsMuthsista kansallissosialisteihin – epäpoliittinen isäntä vai poliittinen renki?

Jyrki Kaarttinen

Liikunnan ja urheilun historia on pitkä ja monivivahteinen. Niillä on ollut historiallisesti erilaisia merkityksiä ja määrittäviä yksilöille, yhteiskunnalle ja valtiolle. Toisaalta näissä näkemyksissä on korostettu, että urheilulla on ihanne, mutta sillä ei ole ideologiaa. Se on sielun peliä välineenään ruumis. Tarkoituksena on ollut edistää yleistä hyvää, yksilöiden ja kansakuntien hyvinvointia ja terveyttä. Samalla urheilu on tarjonnut viihdettä ja vapaa-ajankulua. Liikuntaan ja urheiluun on liitetty myös taloudellisia intressejä ja sitä on välineellistetty poliittisesti. On sanottu, ettei urheilua ja politiikkaa voida erottaa toisistaan, sillä urheilu on aina ollut ja pysynyt yhteiskunnallisena ilmiönä. Erityisen tyypillistä liikunnan ja urheilun käyttö politiikan välineenä on ollut totalitaarisille valtioille, mistä esimerkin tarjoaa kansallissosialistinen Saksa. Tässä artikkelissa hahmotan, mitä oli kansallissosialistinen liikuntaideologia ja mitä vaikutteita se sai sitä edeltäneistä saksalaisen ruumiinkasvatuksen traditioista.

Johdanto

Kansallissosialistit katsoivat valtaan noustuaan, ettei epäpoliittista liikuntaa ja urheilua voinut olla olemassakaan. Ne eivät kuuluneet enää yksilölle itselleen, vaan valtiolle (Hitler 1939, 453). Ruumiinkasvatus (Leibeserziehung) oli kansallissosialisteille primääriä, jolle kaikki muu kasvatus oli alisteista. Kasvatuksen tehtävänä oli ennen kaikkea kasvattaa kansallissosialistisesti ajatteleva, rotupuhdas ja ”terve kansanruumis”, joka tähtäsi ”oman kansan ylivoimaisuuden varmistamiseen kansojen välisessä olemassaolon taistelussa”. (Joch 1976, 42, 50.)

Jo ennen kansallissosialistien valtaannousua niin Saksassa kuin muualla maailmassa liikuntaan ja urheiluun liitettiin monia merkityksiä, joissa niiden poliittinen ja epäpoliittinen merkitys sekoittui (Vasara 1997, 11). Saksalaisten filantropistien mielestä urheiluun ja liikuntaan liittyivät leikki ja huvi, jotka olivat vapaita päämäärähakuisuudesta. Johan Christoph Friedrich GutsMuths ja voimistelun patriottisuuteen ja nationalismiin liittynyt Friedrich Ludwig Jahn painottivat 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alussa ruumiillisuuteen liittyvää pedagogiikkaa ja ihmisen sivistymistä ruumiista käsin. (Lempa 1989, 161–162, 165, 170.)

Keisarikunnan aikana myös liikuntaideologiaa leimautui sen kytkeminen tiiviisti kansakunnan poliittisiin tavoitteisiin huolimatta siitä, että 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa syntyneen ja hyvin monia suuntauksia sisältäneen saksalaisen reformipedagogiikan piirissä urheilu ja liikunta nähtiin melko yleisesti tarkoituksista vapaana ja epäpoliittisena. Se oli liikuntaa sen itsensä vuoksi. (Joch 1976, 19–22.) Keisarikunnan luhistumista seuranneen Weimarin tasavallan opetus suunnitelmissa korostettiin ruumiinkasvatuksen epäpoliittisuutta, sen tärkeyttä terveyden edistämässä, harmonisen luonteen ja persoonallisuuden kehittä-

tämistä, mutta opetussuunnitelmista henki myös nationalistinen, urheilusuoritusten ja vitaisuuden, voimakas korostaminen. (Grössing 1982, 649, 652.)

Tässä artikkelissa tarkastelen saksalaisen ruumiinkasvatuksen ideologiaa 1700-luvun lopulta kansallissosialisteihin. Kansallissosialistien liikuntaideologiset näkemykset eivät syntyneet heidän noustuaan valtaan, vaan niitä on löydettävissä saksalaisen liikuntaideologian pitkästä perinteestä. Sen vuoksi artikkelin kronologinen tarkastelutapa auttaa jäsentämään keskeisiä vaikutteita, joita kansallissosialistit omaksuivat omaan liikuntaideologiaansa. Kansallissosialistista liikuntaideologiaa tarkastelen nojautumalla Adolf Hitlerin, Alfred Bauemlerin ja Hans von Tschammer und Ostenin näkemyksiin ruumiinkasvatuksesta. Hitlerin olen valinnut, koska hänen näkemyksensä olivat liikuntakasvatuksen maksimeja. Bauemleria pidän taas poliittisen ruumiinkasvatuksen pääarkkitehtina ja von Tschammer und Ostenia sen käytännön toteuttajana ja organisaattorina. Tunnustuksellisen, juutalaisen, naisten ja työväen liikuntaideologian olen jättänyt esitykseni ulkopuolelle. Näitä rajauksia perustelen aiheen laajuudella.

Ideologialla tarkoitan tässä artikkelissa järjestelmää, joka palvelee jotakin. Se ei ole totuus, vaan intressien ilmaus ja yhteiskunnallisen oikeuttamisen väline. (Moosburger 1972, 13, 21.) Liikunnan poliittisuudella taas ymmärrän liikunnan välineellistämistä ja käyttämistä sille vieraiden tarkoituksien ajajana ja sen epäpoliittisuudella näistä tarkoituksiperistä vapaata toimintaa, liikuntaa sen itsensä vuoksi (Moosburger 1972, 26). Liikunnalla tarkoitan ihmisen kasvatusruumiinharjoitusten avulla (Diem 1964, 27–30).

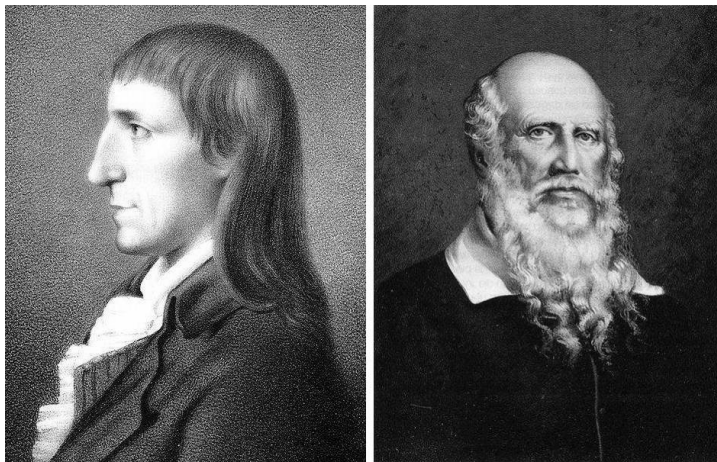
Kirjallisuudessa on usein korostettu, että 1800-luku ja Weimarin tasavallan aika oli saksalaisessa liikuntaideologiassa tarkoituksista vapaata (zweckfreie Zeit) ja hyvin hedelmällistä aikaa. Väitän kuitenkin toisin ja esitän artikkelini oletuksena, että kansallissosialistisen liikuntaideologian näkemykset eivät syntyneet suinkaan kansallissosialistien noustua valtaan, vaan ne olivat merkittäviä osia saksalaisessa ruumiinkasvatuksessa Johann Christoph Friedrich GutsMuthsin ja Friedrich Ludwig Jahnin ajoista Weimarin tasavaltaan. Artikkelissani tarkastelen ensinnäkin, minkälaisista saksalaisista ruumiinkasvatuksesta oli ideologiastaan ennen kansallissosialistien valtaannousua. Toiseksi käsittelen, miten kansallissosialistit halusivat nähdä ruumiinkasvatuksen omassa ideologiassaan. Keskeisin kysymykseni on, merkitsivätkö kansallissosialistien valtaannousu ja heidän liikuntaideologiset näkemyksensä katkosta saksalaisessa liikuntaideologiassa.

GutsMuths ja Jahn – patrioottisen liikuntakasvatuksen tienraivaajat

Ensimmäisenä merkittävänä saksalaisena liikuntaideologina voidaan pitää Johann Christoph Friedrich GutsMuthsia (1759–1839), joka teoksessaan *Gymnastik für die Jugend* (1793) asetti ruumiilliselle kasvatukselle päämäärän, jossa ”villin fysiikka yhdistyi hengen kulttuuriin”. Ruumiillisen kasvatuksen tehtävänä oli kehittää esteettisesti kaunis ruumis, säilyttää terveys, karaista ruumista ja tuottaa miehekäs mieli. (Lempa 1989, 161.) Hän sai vaikutteita ennen kaikkea antiikin Kreikasta ja Jean Jacques Rousseau’n naturalismia korostaneesta kasvatustilfilosofiasta (Naul 2002, 15). GutsMuths oli filantropisti ja saksalainen patriootti. Hän kritisoi valtion kasvatustilpolitiikkaa, ajan epätervettä elämämuotoa ja koulujen yksipuolista hengenviljelyä, jotka olivat väheksyneet ruumiinkasvatusta. GutsMuthsin mukaan juuri ruumiinharjoitusten ja eri pelien avulla tuli nuorisoon istuttaa ominaisuuksia, joista on heille hyötyä koko elämän ajan. (Marschner 1959, III–XVIII.) Siten GutsMuthsille ruumiinkasvatus oli hyvin pragmaattista, elämän yleislääkettä, josta tuli muodostua ”kansallinen tapa” (Nationalsitte). Ruumiinkasvatuksensa hän ulotti vain poikiin, sillä ajan hengen mukaisesti liikuntakasvatuksen ei ajateltu koskevan tyttöjä (Hartmann-Tews &

Luetkens 2002, 53). GutsMuths esitti koulujen opetusohjelmaan pakollista ruumiinkasvatusta, joka sisältäisi voimistelua, juoksua, uintia ja erilaisia hyppyjä (Eichel ym. 1973, 39; Naul 2002, 15; Saurbier 1972, 108). Erityisesti voimistelutaidon hän näki välineenä, joka kouluttaa sotilaita isänmaan palvelukseen (Vasara 1997, 45).

GutsMuths oli nationalisti mutta ei ollut sen korostamisessa Friedrich Ludwig Jahnin (1778–1852) luokkaa (Saurbier 1972, 111). Erityisesti Jahnin vaikutus saksalaisen liikuntaideologian kehitykseen oli näkemyksiä jakava. Yhtäältä häntä on pidetty poliittisen liikuntaideologian sananjulistajana. Toisaalta hänet on nähty myös epäpoliittisemmin vain ”isänmaallisen voimistelun isänä”. (Moosburger 1972, 39; Braun 1999.) Keisarivallan aikana hän oli monarkialle ”uskollinen nationalisti”, kun taas kansallissosialistit valjastivat hänet oman ideologiansa käyttöön pitäen häntä ”ensimmäisenä kansallissosialistina” (Braun 1999).

Vasemmalla Johann Christoph Friedrich GutsMuths (1759-1839), oikealla Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852). Kuvat: <http://de.wikipedia.org>

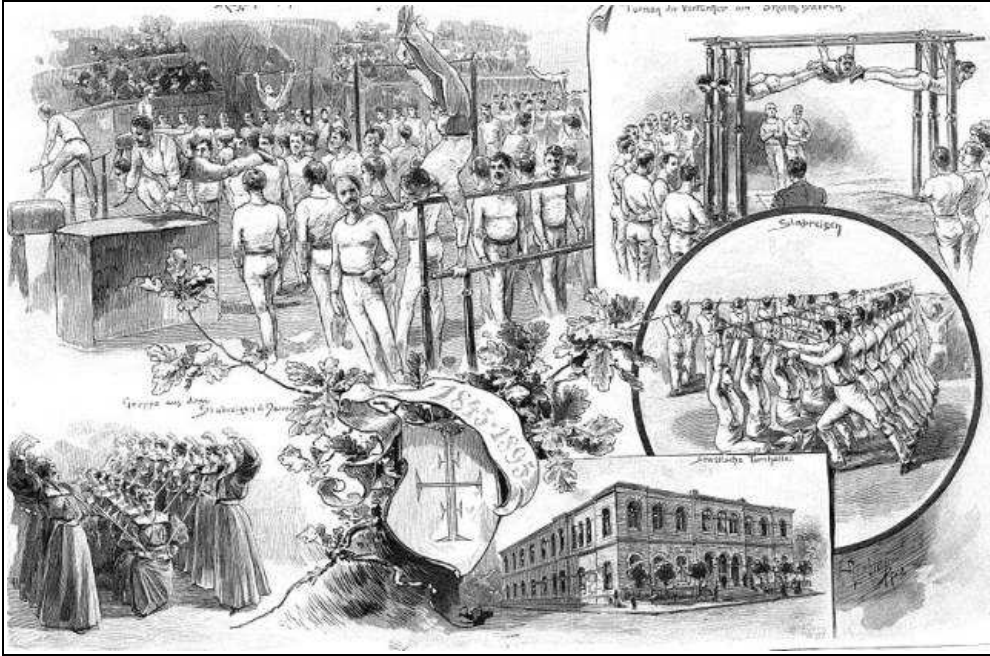
Jahn halusi luoda liikunnasta kansallispatrioottisen kasvatusvälineen, jossa voimistelun tuli olla luonteeltaan nuoria moraalisesti, siveellisesti ja patrioottisesti kasvattavaa (Schwender 2003; Jönen 2006, 4; Saurbier 1972, 132–133). Esikuvansa Jahn löysi ennen kaikkea keskiajan kansanomaisuudesta (Volksstümlichkeit) (Moosburger 1972, 46; Eichel ym. 1973, 75). Hän halusi kehittää nuorten miesten ruumiin voimaa. Käveleminen, juokseminen, hyppäminen ja heittäminen olivat perusharjoituksia, mutta niiden lisäksi hän suosi harjoituksina kiipeämistä, uintia, ampumista ja miekkailua (Krüger 1993, 47–50). Urheilu oli Janhnille egalitaarista, vaikka hän GutsMuthsin tavoin sulki naiset harjoitustensa ulkopuolelle (Schwender 2003; Bohus 1986, 110–112). Jahn oli ennen kaikkea patrioottinen nationalisti, joka halusi yhdistää liikunnan ja ideologian. Hänelle ruumiinkasvatus ei ollut arvo sinällään, vaan se tähtäsi poliittisiin muutoksiin ja vapautumiseen Napoleonin ranskalaisvallasta Saksassa (Eichel ym. 1973, 77, 80; Schwender 2003). Tässä mielessä ruumiinkasvatus oli hänelle myös poliittista ja patrioottista kasvatusta. Ruumiinkasvatuksen hän näki ”kansakunnan elämänsuonena, kasvatuksena kansaan ja saksalaisuuteen”. (Moosburger 1972, 39–40; Jahn 1938, 11,13.) Hän vaati Saksan kansan kielellistä ja rodullista puhtautta ja varoitti kansojen sekoittumisen sekä juutalaisuuden, vaaroista (Jahn 1938, 11, 13).

Yhtäältä Sippel näkeekin Jahnissa miehen, jonka näkemykset kansakunnasta tulivat lähelle kansallissosialisteja. Myös Assel on pitänyt Jahnin ”rotumetafysiikkaa” problemaattisena. Moosburgerin mukaan hän oli kasvatusnäkemysissään ahdas ja suvaitsematon, niin rasisti kuin antisemitistikin, joka halusi karkottaa kaikki vieraat elementit Saksasta. Tässä mielessä hän osallistui vuonna 1817 saksalaisen hengen vastaisten kirjojen polttamiseen, jonka myös kansallissosialistit toteuttivat runsaat sata vuotta myöhemmin. (Moosburger 1972, 46–48, 127.) Toisaalta Schwender on korostanut, ettei Jahn ollut militaristi, vaikka hänen liikuntaharjoituksensa tähtäsivät asekuntoisuuteen. Hänen mielestään Jahn oli Saksan silloisesta poliittisesta tilanteesta johtuen nationalisti, ehkä sovinistikin, mutta perusnäkemyksiltään pikemmin liberaalina hän halusi yhtenäistä Saksaa ja perustuslaillista monarkiaa. Schwender torjuu jyrkästi Jahnin liikuntaideologian yhteydet kansallissosialismiin. Sen sijaan hän korostaa Jahnin suurta historiallista merkitystä ”isänmaalliselle voimistelulle”. Jahn oli kansanomainen (volksstümlich), mutta ei kansallinen (völkisch) eikä antisemitistinen kansallissosialistisen ideologian lailla (Schwender 2003; Braun 1999; Bartmuss 2006).

Keisarikunnasta Weimarin tasavaltaan

1840-luvulta lähtien englantilainen urheilu (Sport) rantautui Saksaan lähinnä kauppiaiden ja anglofiilisten oppikoulunopettajien mukana. He pitivät saksalaista voimistelua (Turnen) atleettikulttuurina ja liiallisten sääntöjen sitomana (Naul 2002, 18). Urheilun merkitys oli Saksassa vähäinen, ja vasta 1900-luvun alussa moderni urheilu alkoi saada Saksassa vankempaa jalansijaa (Pfister 2002, 167). 1800-luvulla saksalaista liikuntaideologiaa hallitsikin miesten dominoima voimisteluliike (Luh 2003, 3). Sen liikuntakasvatuksen keskipisteenä oli saksalainen isänmaa, ja voimistelu nähtiin ennen kaikkea kansan palveluna (Dienst am Volkstum). Dienstweg näki voimistelulla kolme tehtävää, joita olivat humanistinen, patrioottinen ja kurinalaisuutta korostava lähtökohta. Hänestä voimistelun tuli kasvattaa miehet asekuntoisiksi, maansa puolustamiseen kykeneviksi kokonaisiksi miehiksi. Voimisteluharjoitusten tuli edistää rohkeutta, urheutta, miehisyyttä, päättäväisyyttä, nopeutta ja kestävyyttä. (Moosburger 1972, 59, 91.)

Keimin (1995, 20–21) mukaan keisarikunnan perintöä olivat antidemokraattiset, antiliberaaliset ja rasistiset asenteet, jotka olivat yhteiskunnan hyvin laajojen piirien hyväksymiä. Myös saksalaisen voimisteluliikkeen sisälle muodostui vuosisanan vaihteen molemmin puolin voimistelun epäpoliittisuutta korostavien näkökantojen ohella myös voimakkaita tendenssejä, joissa voimistelun poliittisuuden ja epäpoliittisuuden ero hämärtyi. Näissä näkökulmissa liikuntaan ja urheiluun liittyvä perinteinen individualismi ja sen ”siteettömyys” (Bindungslosigkeit) torjuttiin ja voimisteluun liitettiin voimakas arvolutaus ja nationalistinen yhteys Saksan kansaan.[1] Voimistelun välineellisenä, poliittisena tehtävänä oli auttaa Saksan kansaa tulemaan yhdeksi kansaksi (Ein Volk zu werden). (Joch 1976, 14–15, 50.) Siten voimistelu nähtiin osana saksalaista nationalistista kansalaiskasvatusta. Saksan Voimisteluliitossa (Deutsche Turnerschaft) voimistelun ja asepalvelun yhteyksiä pidettiin luonnollisina. ”Voimistelun tuli opettaa sielu tottelemaan” ja sen opettamiseen kouluissa soveltuivat hyvin aliupseerit. [2] Tämä kasvatusideologia levisi laajemmalle saksalaisen yhteiskuntaan. Siksi koulujen opetussuunnitelmissa voimistelu kytkettiin ideologisesti tulevaan asepalveluun ja sotaan. Kasvatuksen tuli olla kovaa, tiukkaa, kuuliaisuuteen tähtäävää sekä ihmisen koko ruumiin ja sielun kehittämiseen tähtäävää ”isänmaanpalvelua”. (Moosburger 1972, 59–63, 68–69; Eichel ym. 1973, 350.)

Kuvakooste Leipzigin yleisen voimisteluseuran 50-vuotisjuhlasta vuonna 1895. Kuva: <http://de.wikipedia.org>

Saksalainen voimisteluliike, Saksan Voimisteluliitto sen etujoukkona, oli ideologialtaan sovinistista. Se suuntautui voimakkaasti sisäpoliittiseen kamppailuun sosiaalidemokraatteja ja erityisesti työväenurheilua vastaan, jotka nähtiin isänmaattomina. Rasismi ja antisemitismikään eivät jääneet ennen ensimmäistä maailmansotaa Saksan Voimisteluliiton ulkopuolelle, vaan olivat sen näkyviä osia. Nämä piirit tunsivat erityistä huolta saksalaisen rodun rappeutumisesta. (Moosburger 1972, 71–73, 81, 90.) Saksassa johtava yhteiskuntabiologi Ernst Hackel tähdensi liikunnan rotuhygienisiä tehtäviä, joita olivat rodun rappeutumisen estäminen ja rodunjalostus. Urheilu ja voimistelu olivat sivistyksen yleislääkettä rodun degeneraation estämiseksi. (Vasara 1997, 51.) Tämä ajattelu ei vaikuttanut 1800-luvun ja 1900-luvun vaihteessa vain Saksassa, vaan sillä oli kannattajia kaikkialla länsimaissa (Vehmas 2005, 65–66).

On sanottu, että ensimmäisen maailmansodan jälkeen syntynyt Weimarin tasavallan aika oli ruumiinkulttuurin näkökulmasta ”hedelmällistä aikaa”. Kasvatuksessa ”ruumiillisuus” (Leiblichkeit) ja vitaalisuus löydettiin uudelleen ja liikunnalla oli hyvin ”monenlaiset kasvot”. Englantilaistyyppinen urheilu syrjäytti perinteisen saksalaisen, tiukkojen sääntöjen sitoman voimistelun. Urheilun vaikutuksesta voimistelu muuttui monipuolisemmaksi sisältäen juoksua, kilpavoimistelua, yleisurheilua, telinevoimistelua, pallopelejä, vaeltamista ja uintia. Reformipedagogisten ajatusten siivittämänä myös lasten tarpeet otettiin liikuntakasvatuksessa huomion keskipisteeksi. Keskeistä koulujen liikuntakasvatuksessa eivät olleet enää voimistelun sotilaallisen tiukat muodot, vaan liikunnan käyttökelpoisuus myöhempää elämää varten. Toisaalta reformipedagogiikassa oli myös kansallissosialistisen pedagogiikan kanssa yhteensopivia osia, kuten nationalismiin korostaminen, antisemitismi, rotuteorian ja eugeniikan hyväksyminen sekä näkemys ihmisten luonnollisesta epätasa-arvosta. Joka tapauksessa ruumiinkasvatus monipuolistui liikunnaksi ja urheilusta tuli massaurhei-

lua. (Anttonen 1998, 211; Grössing 1982, 644–646; Beyer 1982, 658; Keim 1995, 20–21; Krüger 1993, 92; Jansen 2006; Moosburger 1972, 23–24.)

Porvarillinen urheiluliike järjestäytyi sodan aikana Saksan Liikunnan Valtakunnantoimikuntaan (Deutsche Reichsausschuss für Leibesübungen), johon kuului 38 urheilu- ja voimisteluliittoa ja jäseniä oli noin seitsemän miljoonaa. Porvarillisen urheiluliikkeen merkittävin jäsenjärjestö oli Saksan Voimisteluliitto. Se oli hengeltään kansallinen vaatien ideologiassaan ”paluuta takaisin Jahniin” (Zurück zu Jahn). Saksan Voimisteluliitto korosti toimivansa puoluepolitiikan yläpuolella, mutta se tunsu avointa ihailua Italian fasismia kohtaan. Se myös torjui Weimarin kabinettipolitiikan ja parlamentaarisen hallitusmuodon ottaen avoimen poliittisesti kantaa niin sisä- kuin ulkopoliittisiin kysymyksiin. Saksan Voimisteluliitto oli huolissaan kansakunnan ”ruumiin saastumisesta ja luonnonvastaisesta intellektualismista”. Pedagogeista Eduard Spranger oli Saksan Voimisteluliiton linjoilla. Hän puolusti ideologista ruumiinkasvatusta ja näki ruumiinkulttuurin harjoittamisen ”kansankokonaisuuden palveluna” (Dienst am Volksganzen) (Joch 1976, 50). Hänen mielestään yksilöä ei tullut kasvattaa hänen itsensä vuoksi, vaan palvelemaan ”yli-yksilöllistä tahtokokonaisuutta” (über-individuelles Willenganges), jonka esikuvat hän löysi antiikin Spartasta, 1700-luvun Preussista ja Caesarin legioonista. (Beyer 1982, 684; Moosburger 1972, 92, 106, 108, 114.) Tällä tahtokokonaisuudella Spranger tarkoitti kansaa.

Saksan Voimisteluliitto piti perinteistä urheilua (Sport) patologisena ja kulttuurivihamielisenä, joka tuhosi ruumiin (Moosburger 1972, 109). Liitto syytti urheilua saksalaisuudelle vieraasta ”gladiaattorimaisuudesta”, ”individualistisesta ennätushulluudesta”, ”egoisista” ja ”englantilaisesta sairaudesta”. Sen mielestä vain se, suursodan jälkeen lajeiltaan monipuolistuneena voimisteluyhteisönä, edusti Saksan kansaa ja todellista yhteisöelämän ideaa. (Beyer 1982, 684; Bode 2008, 5–7.) Toisaalta urheilupiirit korostivat, että myös urheilu oli ajan muutosten myötä, monipuolisine mahdollisuuksineen osa saksalaista ruumiinkulttuuria, joka tähtäsi ”sielun autioitumista” vastaan.

Saksalainen urheiluliike näki ruumiinkasvatuksen hyvin nationalistisesti. Sille ruumiinkasvatus ei ollut vain ”tervettä ruumista ja terästettyä ruumista”, vaan siihen kuului myös ”rautainen tahto ja tulinen henki”. Saksan Uintiliiton (Deutsche Schwimmverband) puheenjohtaja Hans Geisow halusikin korostaa urheilun ja voimistelun yhteisiä elementtejä. Hänen näkemyksissään korostui urheilun voimakas jahnlainen, kansallinen elementti. Ruumiinkasvatus oli hänestä ennen kaikkea ”isänmaan pyhää palvelua”. Urheilun tehtävänä oli vapauttaa ”kansallista energiaa ja luoda uusi kansakunta”. Sen tuli pelastaa Saksan kansa alentumisen tilasta. ”Rautainen tahto, uskollinen velvollisuuksien täyttäminen ja voimakas miehisuus” olivat myös saksalaisen urheiluliikkeen kasvatusideologian keskeistä sisältöä. Idea kiinnittyi kansainvälisistä piirteistään ja vaikutteistaan huolimatta Saksan Voimisteluliiton tavoin vahvasti kansaan ja Weimarin tasavallan loppupuolella myös sotilaallisten kansallishyveiden edistämiseen. (Moosburger 1972, 110–111; Beyer 1982, 693; Bode 2008, 5–8.) Ruumiinkasvatuksen merkitys nähtiin vuosisadan vaihteen molemmin puolin tärkeänä asiana useissa maissa maanpuolustustahdon luoja, ylläpitäjänä ja sotilaallisten valmiuksien antajana. Saksassa sillä voi sanoa olleen erityinen merkitys kansan puolustuskuntoisuuden lisäämisessä (Vasara 1997, 54, 678).

Adolf Hitlerin liikuntamaksiimeista kansallissosialistiseen ruumiinkasvatukseen

Kansallissosialistien valtaannousu merkitsi ruumiinkasvatuksen näkyvää uudelleenarviointia (Krüger 1999, 67). Sen ensisijaisuus näkyi jo Kansallissosialistisen puolueen puolueohjelmasta vuodelta 1920, jossa vaadittiin Saksan valtakuntaan voimistelu- ja urheilupakkoa (Künhl 1978, 107). *Mein Kampf*issaan Saksan johtaja, Adolf Hitler, ilmoitti oman ruumiinkasvatuksensa käyttötarkoituksen:

Annettakoon Saksan kansalle kuusi miljoonaa urheilullisesti moitteettomasti valmennettua ruumista, joiden mielet täyttää fanaattinen isänmaanrakkaus ja jotka on kasvatettu suurimpaan hyökkäyshenkeen, niin kansallinen valtio, jos on välttämätöntä, luo heistä vajaassa kahdessa vuodessa armeijan (Hitler 1939, 611).

Kansallissosialistit kritisoivat Weimarin ajan liikuntaideologiaa, jota he syyttivät liberalismista, pasifismista, marxilaisuudesta ja juutalaisuudesta. Vanhan ruumiinkasvatuksen virhe oli siinä, että se oli individualistisena jättänyt liikunnan yksityisasiaksi. Kansallissosialistien mielestä sen tuli olla ”kansan palveluna” (Dienst am Volk) valtion asia. (Conti 1935, 18; Joch 1976, 42.) Kansallissosialistien mielestä vain terveessä ja voimakkaassa ruumiissa oli terve ja vahva sielu. (Bode 2008, 9.) Kansallissosialisteille ruumiinkasvatus oli funktionaalista. Ruumiinkasvatuksen tavoitteena oli saattaa ”ruumiin terveys, voima ja kunto kohti täydellisyyttä” (Gesundheit, Kraft und Tüchtigkeit des Leibes auf ihren Vollkommenheitspunkt zu bringen) (Baeumler 1937, 213–226). Sen kohteena oleva saksalainen kansanruumis oli harjoitusten, muokkausten ja säätelyn kohteena (Värrö 1993, 8–9). Kansallissosialistit käänsivätkin klassisen humboldtilaisen dikotomian henki–luonne–ruumis päinvastaiseksi. Ensin tuli ruumis, sitten luonne ja vasta viimeisenä sielu. (Bernett 2008, 27.) Kasvatukseen he näkivät ”koko ihmisen kasvatuksena”, ”ruumiista lähtien ja ruumiin kautta” (Erziehung vom Leibe her und durch den Leib). Ruumiinkasvatuksesta tuli koko kansan kasvatusta (Krüger 1999, 72). Esikuvakseen kansallissosialistit nostivat Turnvater Jahnin, jota he kutsuivat ”poliittiseksi Paracelciukseksi”. Jahn oli ymmärtänyt oikein voimistelun aseman ”ei yksityisasiana, vaan kansallisenä (volkstümliche) tapana” ja ”koko ihmisen kasvattamisena”. (Baeumler 1939, 144, 149–150.)

Kansallissosialistit kumosivat täysin liikunnan henkittieteellisen funktion, jonka mukaan liikuntaan ei liittynyt poliittisia tarkoituksia. Kansallissosialisteille liikunta oli taistelua ja poliittista toimintaa, jonka avainkäsitteitä olivat rotu, kansanyhteisö, johtajuus ja kunnia. (Joch 1976, 19, 23; Kliem 2005, 4; Ueberhorst

Aatteen puolesta. Bund Deutscher Mädel -voimistelijoita kulkueessa vuonna 1941. Kuva: Deutsches Bundesarchiv, Bild 183-2000-0110-500

1976, 128–131.) Jochin (1982, 707–715) mukaan kansallissosialistisen ruumiinkasvatuksen peruspiirteitä olivat kansanterveydestä ja rodunpuhtaudesta huolehtiminen, sosiaalidarwinistinen ylivoimaisuuden periaatteen korostaminen, anti-intellektualismi, liikunnan massaluonteen ja sen palvelufunktion painottaminen, yksilöllisen suoritusperiaatteen hylkääminen, liikunnan pedagogisointi ja sen välineellistäminen kansallissosialistien poliittisia tarkoituksia palvelevaksi. Tarkoituksena ei ollut Kliemin (2005, 9) mukaan kasvattaa kypsiä ihmisiä, vaan Führeriä seuraavia ”alaikäisiä laumasieluja” (unmündige Gefolgsleute).

Hitler oli itse ominaisuuksiltaan kaikkea muuta kuin urheilullisuuden esikuva. On sanottu, että ”Hitler ylikompensoi vitaalisen heikkoutensa nostamalla kasvatusideaalikseen terveen, voittamattoman tahtoihmisen”. Hitler oli jo *Mein Kampfissaan* lyönyt lukkoon liikuntaideologiansa perusteet (Bernett 2008, 25–26). Sen mukaan ”kansallisen valtion ei ole suunniteltava koko kasvatusyötään ensi sijassa pelkän tietojen päähän pönttämisen kannalle, vaan läpeensä terveiden ruumiiden kasvattamiseen”. Hitlerin mielestä ”ruumiillisesti terve ihminen, jolla oli vastuuntuntoa ja tarmokkuutta, oli kansalliselle valtiolle arvokkaampi kuin älykäs heiveröinen raukka”. Hitleristä liikuntakasvatuksen oli muututtava yksityisasiasta valtion asiaksi ja valtion oli huolehdittava siitä, ettei ”saisi kuluu päiväkään, ettei nuorta ruumista ainakin joka aamu- ja iltapäivä ruumiillisesti koulutettaisi tunnin verran, vielä harjoitettaisi kaikkia eri urheilu- ja voimistelulajeja”. Hitlerin mukaan liikuntakasvatuksen tehtävänä oli valaa nuoriin sellainen vakaumus, että he ovat ehdottomasti toisia edellä. Siksi urheilun tuli opettaa yksilöjä kestämaan myös kolahduksia. Parhaiten Hitleristä siihen sopi nyrkkeily, koska se edisti hyökkäyshenkeä ja päättäväisyyttä. (Hitler 1939, 452–455.)

Ihanteenaan Hitler näki atleettisen, väkivaltaisen, komentelevan ja julman nuorison, joka oli ”salskea ja notkea, nopea kuin vinttikoiri, sitkeä kuin nahka ja kova kuin Kruppin teräs” (Kaarttinen 2009, 97–98). Hänelle ruumiinkasvatus oli ennen kaikkea kansallista. Hän piti olympialaisia ”juutalaisten ja vapaamuurarien keksintönä”, mutta muutti mielipiteensä, kun hän ymmärsi olympialaisten suuren poliittisen arvon. Vuoden 1936 olympialaiset olivatkin kansallissosialistisen valtion valtava poliittinen propagandanäytös. (von Simon ym. 1973, 231–232; Günther 2004, 5–7; Rürup 1999, 9.) Olympialaisten tehtävänä oli viestiä yhtäältä Saksan kansalle kansanyhteisön voimaa ja toisaalta ulospäin kuvaa Saksasta rauhallisena ja maailmalle avoimena sekä sisäisesti yhtenäisenä valtiona (Günther 2004, 22; Franzke & Löwer & Pajonk & Putsch 2003).

Hitlerin liikuntaideologiasta nousi esille kolme keskeistä teemaa. Ensinnäkin ruumiillinen kasvatus oli hänelle eteenpäin pyrkivän kansakunnan keskeisin tehtävä. Toiseksi hänen valtiopedagogiikassaan ihminen oli kasvatettava kansanjäsenenä biologis-rasistiseen olotilaansa. Kolmanneksi hänen ruumiillisen kasvatuksensa päämääriä olivat kansanterveyden edistäminen, voimantunto ja sotilaallinen sekä taisteleva asenne. (Hitler 1939, 452–457.) Hitlerin näkemyksiä ruumiinkasvatuksesta voi pitää kansallissosialistisen liikuntaideologian maksiimeina (Jönen 2006, 13; Kliem 2005, 4; Bernett 2008, 26).

Hitlerin ”liikuntapedagogit” – Baumler ja von Tschammer und Osten

Alfred Baumleria on pidetty kansallissosialistisen poliittisen ruumiinkasvatuksen tieteellisen peruskiven laskijana. Hänen toimintaansa leimasi vahva henkilökohtainen usko Adolf Hitleriin. Taustaltaan hän ei ollut urheilumies, vaan tieteellisen koulutuksen saanut filosofi (Kaarttinen 2009, 126). Baumlerille ruumiinkasvatus oli ennen kaikkea poliittista toimintaa, koska hänen mielestään ei ollut elämänaluetta, joka voisi olla epäpoliittista. Baumler nosti poliittisen ruumiinkasvatuksen (politische Leibeserziehung) kansallissosialistisen lii-

kuntaideologian keskiöön. (Baeumler 1937, 215.) Hänen ideologiset ihanteensa löytyvät Saksan aatehistoriasta, sen myyttisestä ja irrationaalista aateperinnöstä, sekä ennen kaikkea Friedrich Nietzschen ajatuksista (Tenorth 1989, 141). Hänen mukaansa ennen kaikkea rotu, kansa ja valtio olivat ihmisen historiallisen olemassaolon perusteita (Lingelbach 1987, 86–87). Ruumiinkasvatuksensa esikuvia hän löysi erityisesti antiikin Kreikasta sekä Guts-Muthsin ja Jahnin ajatuksista, jotka hän näki poliittisen ruumiinkasvatuksensa edelläkävijöiksi (Baeumler 1934a, 164; Baeumler 1936, 227–229; Baeumler 1939, 144, 141; Joch 1982, 720; Lingelbach 1987, 84).

Baeumlerille liikunta oli ruumiinharjoitusta (Leibesübung) ja ruumiinkasvatusta (Leib-erziehung). Urheilun (Sport) hän torjui ideologiassaan individualistisena. Urheilu oli suoritusta vailla yhteyttä kansanyhteisöön, kun taas ”voimistelun sielu” oli hänestä saksalaisessa kansanelämässä. (Baeumler 1934a, 161, 170, 176; Baeumler 1934b, 185; Joch 1976, 84.) Baeumlerille ruumiinkasvatus oli ”kasvatusta kokonaiseksi ihmiseksi” (Erziehung zum ganzen Kerl) Se oli luonteenkasvatusta, yhteisökasvatusta ja rohkeudenharjoitusta sekä kasvatusta tekoihin. Se oli koko ihmisen kasvattamista ruumiillisesta lähtökohdasta käsin (Erziehung des ganzen Menschen vom Leib her) (Baeumler 1937, 218; Baeumler 1939, 149–151; Lingelbach 1987, 84).

Baeumlerille ruumis oli yhteiskunnallinen (Leib ist ein Politicum). Filosofiansa hän korvasi käsitteet ruumis (Körper) ja henki (Geist) käsitteillä (elävä) ruumis (Leib) ja sielu (Seele).[3] Ne muodostivat hänelle kokonaisuuden, jossa henki ja ruumis olivat tasa-arvoisia. Siten hän hylkäsi cartesiolaisen dualismin, joka oli korostanut ruumiin ja sielun eroa. Ruumiinkasvatuksen Baeumler näki kansankokonaisuuden kasvatuksena, sillä ihminen ei ollut yksilö, vaan kansaansa sidottu olento. Ruumistaan ihminen kasvatti harjoituskentällä, joka Baeumlerin filosofiassa ei tarkoittanut yksityistä, fyysistä harjoitusaluetta, vaan harjoittelevan yhteisön yhteistä henkistä tietoisuutta, jahnilaisittain ”isänmaata”. Siksi kansaansa sidottu kansalainen (Volksbürger) ei voinut tehdä ruumiillaan, mitä hän halusi. Yksityisen ihmisen ruumiinkunnosta (Leibespflege), ruumiinharjoituksesta (Leibesübung) ja ruumiinkasvatuksesta (Leibesziehung) huolehtiminen ei kansallisen (völkisch) ajattelun mukaan ollut enää yksityisasiasia, vaan kuului ”kokonaisuudelle” (zum Ganzen), valtiolle.

Baeumlerille Saksan kansan ruumis oli kokonaisuus, jolla oli kunniansa (Ehre). Poliittisen ruumiinkasvatuksen tehtävänä oli kasvattaa kansan ruumiinvoimaa ja tarmoa ja kunniaa. Baeumler ei pitänyt ruumiinkasvatusta Hitlerin näkemyksen mukaisena ehdottomana velvollisuutena vaan korosti ihmisen halun liikkua lähtevän liikkeelle hänen sisäisistä tarpeista. Baeumler oli Hitlerin tavoin antisemitisti, mutta voimaa hän ei nähnyt Hitlerin tapaisena raakana voimana. (Baeumler 1934a, 160, 172; Baeumler 1934b, 180, 185–186; Baeumler 1937, 215–217; Giesecke 1993, 98; Joch 1976, 92). Fiktiollaan yhtenäisestä kansanruumiista hän kuitenkin oikeutti kansallissosialistisen valtion totaalisen otteen kansalaisiinsa (Bernett 2008, 87).

Saksalaisen ruumiinkasvatuksen Baeumler sukupuolitti kansanomaiseen liikuntakasvatukseen ja poliittiseen liikuntakasvatukseen. Näistä kansanomainen liikuntakasvatus koski vain lapsia, tyttöjä ja naisia. Se sisälsi iloa tuottavia harjoituksia, kuten leikkejä, juhlia, tanssia ja erilaista piehtarointia (tummeln) ryhmässä. Poliittinen liikuntakasvatus koski poikia ja miehiä sisältäen voimistelua, joukkueurheilua, marsseja ja kilpailuja. Miesten ruumiinkasvatuksen tehtävä oli kasvattaa heidät miehisyyteensä. Liikuntakasvatuksensa Baeumler näki kolmitasoisena. Tasot koostuivat peruskoulutuksesta, kilpaurheilusta ja olympiaurheilusta. Alimmainen taso oli liikuntakasvatuksen näkökulmasta merkittävin taso, koska siinä annettiin kaikkien saavutettavissa oleva rohkeuden ja voiman peruskasvatus. Tämän peruskasvatuksen korostaminen ilmensi sitä, että kansallissosialisteille ruumiin-

kasvatus oli ennen kaikkea massojen kasvatusta. Uinti, hiihtäminen, vaeltaminen ja yleisurheilu olivat tämän vaiheen urheilulajeja. Toisen tason Baeumlerin systematiikassa muodostivat lajit, joiden harrastamiseen liittyi vaaroja. Tämän tason lajeja olivat eri kamppailulajit, mutta myös joukkueurheilun eri lajit (Mannschaft). Kolmannen tason muodosti olympiaurheilu, joka harrastajamäärältään oli vähäinen. Tämänkään tason perusta ei ollut yksilösuorituksissa, vaan kansanelämässä (in der Sphäre volkstümliche Lebens). (Baeumler 1934a, 175; Baeumler 1934b, 183; Baeumler 1937, 225–226.)

Terästä karkaisemassa. Berliinin Hitler Jugend juhlii kesäpäivänseisausta vuonna 1937. Nuotion yli hyppääminen oli osa juhlaperinnettä. Kuva: Deutsches Bundesarchiv, Bild 183-C09249

Hans von Tschammer und Osten oli ennen kaikkea ”poliittinen sotilas”, SA-mies (Steinhöfer 1973, 14). Hänelläkään ei ollut urheilullista taustaa, mutta tästä huolimatta Hitler vakuuttuneena hänen uskollisuudestaan ja kyvyistään nimitti hänet heinäkuussa 1933 valtakunnan urheilujohtajaksi (Reichssportführer) (Joch 1982, 722). Von Tschammer und Osten piti itseään käytännön organisoijana, jonka tehtävänä oli muuttaa saksalainen urheilu kansallissosialistisen ideologian mukaiseksi (Steinhöfer 1973, 15–16). Hän oli Deutsche Reichsausschuss für Leibesübungen lakkauttaja ja uusien kansallissosialististen urheiluorganisaatioiden, kuten Saksan Valtakunnan Urheiluliiton (Deutsche Reichsbund für Leibesübungen) ja Kansallissosialistisen Valtakunnan Urheiluliiton (Nationalsozialistische Reichsbundes für Leibesübungen) perustaja (Joch 1982, 728).

Kansallissosialismi merkitsi hänelle kokonaisuutta (Nationalsozialismus ist eine Totalität) (Bernett 1983, 77). Hän näki individualistisen urheiluliikkeen ajan menneenä, koska voimistelu- ja urheiluseurojen tarkoituksena ei ollut edistää yksittäisten ihmisten hyvinvointia (Steinhöfer 1973, 23). Jahnia valtakunnan urheilujohtaja piti kansallissosialistisen liikuntaideologian peruskiven laskijana ja hänen testamenttinsa täytäntöönpanijana (von Tschammer und Osten 1936, 4). Jahnilta hän myös lainasi liikuntaideologiansa keskeiset käsitteet, joiden kattokäsite oli ajaton ”voima” (Kraft). Sen vaikutus ilmeni ruumiinkasvatuksessa kolmella tavalla. Ensinnäkin ruumiinkasvatuksen tehtävä oli rodun puhtauden säi-

lyttäminen. Toiseksi ruumiinkasvatuksen tuli kasvattaa kansa ”kauniisti toisiinsa liittyväksi yhteisöksi” (zu einer schön verbundenen Gemeinde). Kolmanneksi von Tschammer und Osten puhui ruumiinkasvatuksen ”liittovoimasta” (Bundeskraft), joka tarkoitti rotuvoiman ja biologisen yhtenäisyyden substanssista nousevaa yhteistä toimintaa ja elämää kansallisessa valtiossa.

Hän syytti menneen ajan liikuntakasvatusta konservatismista ja liberalismista sekä intellektualismista, jossa yksittäisten seurojen ja ryhmien edut olivat dominoineet valtion kustannuksella. Hän moitti myös liikuntakasvatuksen psykologiaa, jossa huomion keskipisteenä oli yksittäinen lapsi, jonka tarpeita liikuntakasvatus yritti tyydyttää. Samalla von Tschammer und Osten arvosteli pedagogiikkaa, joka ei ”kasvatustavoitteissaan tavoittanut todellista ihmistä, tyttöä ja poikaa, vaan julisti nykyisen [kansallissosialistisen] käytännön ja sen yhteiskunnallisen työn sijasta pyrkivänsä kauniisti siveelliseen persoonallisuuteen”. Von Tschammer und Osten korosti, että kansallissosialistisessa valtiossa nuorison ruumiinkasvatuksen tuli olla kasvatusta valtioon ja elämään valtiossa. Sen tuli olla ”kykyä elää valtiossa ja kykyä palvella valtiota” (im Staat leben und dienen können). Ruumiinkasvatuksen tehtävä oli viime kädessä pitää huolta miehen ja naisen kasvatuksesta omiin rooleihinsa.

Hyvän ruumiinkasvatuksen keskiössä olivat hänestä ”ilo, voima ja joukkue” (Freude, Kraft und Mannschaft). Von Tschammer und Ostenista ruumiinharjoituksissa, joissa vallitsi ilo, oli myös kuri ja järjestys. Voimalla hän tarkoitti ruumiinkasvatuksen, kuten juoksun, hyppyjen ja heittojen, luomaa sisäistä jännitettä, ei vain fyysistä voimaa. Näiden lisäksi ruumiinkasvatuksen tuli olla yhteisö- ja joukkuekasvatusta. Joukkueella oli hänen mielestään nuorille samanlainen funktio kuin valtiolla oli vanhemmille ihmisille. Ruumiinkasvatuksessa juuri joukkuekasvatus oli konkreettinen valtiokasvatuksen muoto. Kansallissosialismissa ruumiinkasvatuksen suurin merkitys oli siinä, että se ensimmäisen kerran yhdisti niin liikunnan biologis-lääketieteelliset näkemykset kuin sen kasvatukselliset tavoitteet. (von Tschammer und Osten 1935, 1–14.)

Epäpoliittinen isäntä vai poliittinen renki?

Johan Cristoph Friedrich GutsMuthsia ja Friedrich Ludwig Jahnia voi pitää nationalisteina, jotka pyrkivät yhdistämään ruumiinkasvatuksen ja politiikan. Ruumiinkasvatusta molemmat pitivät patriotismin ja nationalismin ilmauksena. Erityisesti Jahnin ruumiinkasvatuksen ideologian voi katsoa olleen kätketyn poliittista, militaristista, sovinistista, rasistista ja antisemitististä. Jahn suhtautui kielteisesti muukalaisiin ja juutalaisiin. Siten ruumiinkasvatus merkitsi hänelle rodullisesti puhtaiden saksalaisten kasvattamista saksalaisuuteensa. Sen keskeisin tehtävä oli varustaa miehet isänmaanrakkaudella ja sotilaallisilla valmiuksilla. Siksi voimistelu ei ollut hänelle tarkoituksista vapaata toimintaa, liikuntaa sen itsensä vuoksi. Se oli suuremmassa määrin välineellistä toimintaa, johon liittyi poliittisia tavoitteita.

Saksalainen voimisteluliike, Saksan Voimisteluliitto sen keihäänkärkenä, liitti itsensä jahnilaiseen perintöön. Voimistelun se näki ”yhteisen hyvän” ja ”kansan palveluna”. Saksalaisessa urheiluliikkeessä oli kansainvälisistä kontakteista huolimatta vahvoja kansallisia, rasmin ja antisemitismin sisältäneitä painotuksia. Se näki liikunnan keinona taistella rodun rappeutumista vastaan. Tässä taistelussa se ei ollut kuitenkaan poikkeus, vaan rotuhygieeninen ajattelu oli tuolloin yleistä koko läntisessä maailmassa. Saksalainen urheiluliike piti urheilua isänmaan pyhänä palveluna”. Sekä urheilu- että voimisteluliike korostivat ruumiinkasvatuksen kansallista merkitystä ja sen kansakunnan moraalialia ja maanpuolustus- tahtoa vahvistavia ominaisuuksia. Molemmat näkivät ruumiinkasvatuksen tehtävänä kas-

vattaa kansalaiset tottelevaisuuteen, auktoriteettien kunnioittamiseen, itsehallintaan, uhri- mieleen, ruumiilliseen rohkeuteen sekä kansakunnan voimantuntoon. Ruumiinkasvatuksen keskiössä oli saksalainen isänmaa jonka jäsenet tuli kasvattaa vanhagermaanisen eetoksen sisäistäneiksi teko- ja tahtoihmisiksi. Kummallekaan liikunta ei ollut liikuntaa sen itsensä vuoksi, vaan väline, jonka tuli auttaa Saksan kansaa tulemaan yhdeksi kansaksi (Ein Volk zu werden).

Voimistelu- ja urheiluliikkeen mielestä Saksan kansa oli pelastettava alentumisen tilasta. Siten ruumiinkasvatuksen tehtävä oli poliittinen. Sen tuli kasvattaa saksalaisista ”uusi kansakunta”, jonka jäsenten toimintaa leimaisi ”rautainen tahto, uskollinen velvollisuuksien täyttämisen ja voimakas miehisuus”. Saksalaisen voimistelu- ja urheiluliikkeen ideologias- sa yhteisön merkityksen kohoaminen yli yksilön oli hyvin yhteensopivaa ainesta kansallis- sosialistisen liikuntaideologian kanssa. Molemmissa liikkeissä totuttiin ylhäältäpäin johta- miseen ja siksi ne myös kaipasivat vahvaa johtajaa, Saksan kansan pelastajaa.

Ruumiinkasvatus saksalaisessa liikuntaideologiassa oli välineellistä ja kätkeyn poliittis- ta jo GutsMuthsin, Jahnin, keisarikunnan ja Weimarin tasavallan ajoista lähtien, mutta kan- sallisosialistien nousu valtaan teki liikunnasta avoimesti poliittista ja välineellistä. Kun antidemokraattisuus, antiliberalismi, militarismi ja imperialismi sekä rasismi olivat saksa- laisen porvarillisen liikuntaideologian kätkeytyjä ainesosia, joten kansallisosialistien val- taannousu merkitsi niiden mentaalisten rakenteiden aktivoitumista. Samalla ruumiinkasva- tuksen ideologiaan aiemmin piilotettuina olleet poliittiset osat tulivat näkyviksi osiksi kan- sallisosialistisen ruumiinkasvatuksen ideologiaa. Kätkeyty poliittisuus muuttui ruumiinkas- vatuksen avoimeksi poliittiseksi indoktrinaatioksi ja manipulaatioksi, kun ruumiinkasvatus alistettiin palvelemaan uusien isäntien poliittisia ja sotilaallisia tarpeita.

Kansallisosialistit nojautuivat omassa ideologiassaan muualla länsimaissa vallinneeseen traditioon, joka korosti ruumiinkasvatuksen, nationalismin ja militarismin läheistä kyt- keytymistä toisiinsa. Kansallisosialistinen ruumiinkasvatus erosi tästä perinteestä oleelli- sesti siinä, että kansallisosialistisissa ruumiinkasvatus degeneroitui palvelemaan kansallis- sosialistista ideologiaa ja maailmankatsomusta. Kansallisosialistinen ruumiinkasvatus oli yltiösovinismissaan ja armottomuudessaan loppuun asti vietyä, väkivaltaiselle historiaku- valle perustuvaa poliittista ja militarisoitua kansankasvatusta, poliittista sosialisatiota. Se ei ollut yksityisasiasia, vaan se kuului kansallisosialistiselle valtiolle, jossa heroisen poliitti- sen sotilaan ideaali ohjasi ruumiin muokkausta. Muokkauksen tehtävänä oli ihmisyiden ja inhimillisyyden totaalinen tukahduttaminen. Ruumiinkasvatuksella oikeutettiin valtion täy- dellinen ote kansalaisiinsa ja heistä tehtiin ensi sijassa sodan tarpeisiin manipuloitavia, vail- la omaa tahtoa olevia objekteja. Ruumiinkasvatuksen tehtävä oli kouliia kovia ja säälimättö- miä, kansallisosialistisen moraalikoodin, rotuopin ja rasismin sisäistäneitä ja sodan koette- lemukset kestäviä kansanruumiin jäseniä.

Tarkasteltaessa saksalaisen ruumiinkasvatuksen pitkää perintöä GutsMuthsista kansal- lissosialisteihin tulkitseen, että kansallisosialistien valtaannousu vuonna 1933 ja sitä seu- rannut liikuntaideologian sisällön ja merkityksen uudelleenarviointi ei merkinnyt katkosta saksalaisen liikuntaideologian pitkässä perinteessä, jossa liikunta ei koskaan ollut lii- kuntaa sen itsensä vuoksi. Siihen liittyi aina poliittista välineellistämistä. Siten saksalaisen ruumiinkasvatuksen voi katsoa olleen GutsMuthsista kansallisosialisteihin enemmän poliittisen rengin kuin epäpoliittisen isännän asemassa.

Viitteet

- [1] Saksankielessä sanat *national* ja *völkisch* tarkoittavat molemmat kansallista. Kuitenkin edellinen on neutraali termi, kun taas jälkimmäiseen kätkeytyy hyvin voimakas arvolutaus yhteisen maan ja veren yhteisöstä, johon liittyy rodun ja veren puhtauden vaaliminen. (Toikka 1996, 36.)
- [2] Myös Hitlerin mielestä aliupseerit sopivat erityisen hyvin opettajantehtäviin. Hänestä kuka tahansa armeijan vääpeli suoriutuisi opettajantehtävistä opettajia paremmin. (Hitler's Table Talk 1973, 97, 427, 524.)
- [3] Käsitteellään *der Leib ist ein Politicum* Baeumler tarkoitti, että yksilön ruumis ei ole hänen yksityisomaisuuttaan, vaan kuuluu ”kokonaisuudelle”, jota edustaa valtio. Hän ei voi käyttää ruumistaan, miten hän haluaa. Siten ruumiinkasvatus, ruumiinkunnosta huolehtiminen ja ruumiinharjoitukset ovat valtionasioita. (Baeumler 1937, 215.)

Lähteet

Alkuperäisteokset

- Baeumler, Alfred 1934a. Sinn und Aufbau der deutschen Leibesübungen. In: Joch, Winfried (Hrsg.), Politische Leibeserziehung und ihre Theorie im Nationalsozialistischen Deutschland. Voraussetzungen–Begründungszusammenhang–Dokumentation. Bern, Frankfurt/M.: Herbert Lang, Peter Lang, 155–176.
- Baeumler, Alfred 1934b. Die weltanschaulichen Grundlagen der deutschen Leibesübungen. In: Joch, Winfried (Hrsg.), Politische Leibeserziehung und ihre Theorie im Nationalsozialistischen Deutschland. Voraussetzungen–Begründungszusammenhang–Dokumentation. Bern, Frankfurt/M.: Herbert Lang, Peter Lang, 177–187.
- Baeumler, Alfred 1936. Hellenische Leibeserziehung. In: Joch, Winfried (Hrsg.) Politische Leibeserziehung und ihre Theorie im Nationalsozialistischen Deutschland. Voraussetzungen–Begründungszusammenhang–Dokumentation. Bern, Frankfurt/M.: Herbert Lang, Peter Lang, 227–229.
- Baeumler, Alfred 1937. Politische Leibeserziehung. In: Joch, Winfried (Hrsg.), Politische Leibeserziehung und ihre Theorie im Nationalsozialistischen Deutschland. Voraussetzungen–Begründungszusammenhang–Dokumentation. Bern, Frankfurt/M.: Herbert Lang, Peter Lang, 213–226.
- Baeumler, Alfred 1939. Politik und Erziehung. Reden und Aufsätze. Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag.
- Conti, L. 1935. Körperliche Erziehung als biologische Aufgabe des Staates. Leipzig: J. A. Barth, 16–23.
- Hitler, Adolf 1939. Mein Kampf. Zweiter Band: Die nationalsozialistische Bewegung. München: Zentralverlag der NSDAP, Frz. Eher Nachtf.
- Hitler's Table Talk 1941–1944: His Private Conversation 1973. Introduced by Trevor-Roper, Hugh. Second Edition. Wiltshire: Redwood Press Limited.
- Jahn, Friedrich 1938. Von deutschen Volkstum. Jena: Eugen Dietrichs Verlag.
- Von Tschammer und Osten, Hans 1935. Jugendpflege durch Leibesübungen. In: Körperliche Erziehung als biologische Aufgabe des Staates. Leipzig: J. A. Barth, 3–14.
- Von Tschammer und Osten, Hans 1936. Sport und Leibesübungen im nationalsozialistischen Staat. In: Lammers, H.- H. & Pfundtner, Hans (Hrsg.), Grundlagen, Aufbau und Wirtschaftsordnung des Nationalsozialistischen Staates. Berlin: Industrierverlag Spaeth & Linde, 2–14.

Kirjallisuus

- Anttonen, Saila 1998. Valta, moraali ja yhteiskunnallis-historiallinen oppiminen. Sivistoryhistoriallinen tie kansallissosialistisesta totuuden politiikasta demokratisoiviin uudelleenkoultusohjelmiin. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden julkaisuja. Acta Universitatis Tamperensis 639.
- Bartmuss, Hans-Joachim 2006. Friedrich Ludwig Jahn – ein “Antisemit” [www-lähde]. <http://www.gymmedia.com/FORUM/agforum/06_jahndisput2.htm> (luettu 1.8. 2009).
- Bernett, Hajo 1983. Der Weg des Sports in die nationalsozialistische Diktatur. Die Entstehung des Deutschen (Nationalsozialistischen) Reichsbundes für Leibesübungen. Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.
- Bernett, Hajo 2008. Nationalsozialistische Leibeserziehung. Eine Dokumentation ihrer Theorie und Organisation. Überarbeitet und erweitert von Hans Joachim Teichler und Berno Bahro. 2. überarbeitete Auflage. Schorndorf: Hofmann-Verlag.
- Beyer, Erich 1982. Sport in der Weimarer Republik. In: Ueberhorst, Horst (Hrsg.), Geschichte der Leibesübungen. Band 3/2. Berlin; München; Frankfurt a. M.: Bartels und Wernitz, 657–700.
- Bode, Michael 2008. Die Rolle des Sports in der Schule und in ausserschulischen Organisationen im Nationalsozialismus. Masterarbeit.
- Bohus, Julius 1986. Sportgeschichte: Gesellschaft und Sport von Mykene bis heute. München: BLV Verlagsgesellschaft.
- Braun, Harald 1999. Ein Pädoyer für Friedrich Ludwig Jahn. Von Prof. Dr. Harald Braun [www-lähde]. <http://gymmedia.com/jahn/prof_braun.htm> (luettu 1.8.2009).
- Diem, Carl 1964. Wesen und Lehre des Sports und der Leibeserziehung. 4 unveränderte Auflage. Berlin/Zürich/Dublin: Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.
- Eichel, Wolfgang (toimituskollegion puheenjohtaja) 1973. Geschichte der Körperkultur in Deutschland. Die Körperkultur in Deutschland von 1789 bis 1917. Band II. Berlin: Sportverlag Berlin.
- Franzke, Kay & Löwer, Thomas & Pajonk, Thomas & Putsch, Christian 2003. Sport als Propaganda des Nationalsozialismus. Phillips-Universität: Marburg.
- Giesecke, Hermann 1993. Hitlers Pädagogen. Theorie und Praxis nationalsozialistischer Erziehung. Weinheim und München: Juventa Verlag.
- Grössing, Stefan 1982. Pädagogische Reformen vor und nach dem Ersten Weltkrieg und ihr Einfluss auf Leibeserziehung und Sport. In: Ueberhorst, Horst (Hrsg.), Geschichte der Leibesübungen. Band 3/2. Berlin; München; Frankfurt a. M.: Bartels und Wernitz, 641–656.
- Günther, Stephanie 2004. Die Berlinen Olympiade und ihre Aussenwirkung: Weltereignis oder Propagandaveranstaltung. Bamberg: Otto-Friedrich Universität.
- Hartmann-Tews, Ilse & Luetkens, Sascha 2002. The inclusion of women into German sport system. In Hartmann, Ilse & Pfister, Gertrud (eds.) Sport and Women. Social issues in international perspective. London and New York: Routledge, 53–69.
- Jansen, J. 2006. Peter Petersen. Sein Wirken in den Jahren 1933–1945 [www-lähde]. <<http://jena-plan.grundschulservice.de>> (luettu 27.7. 2009).
- Joch, Winfried 1976. Politische Leibeserziehung und ihre Theorie im Nationalsozialistischen Deutschland. Voraussetzungen–Begründungszusammenhang–Dokumentation. Bern, Frankfurt/M.: Herbert Lang, Peter Lang.
- Joch, Winfried 1982. Sport und Leibeserziehung im Dritten Reich. In: Ueberhorst, Horst (Hrsg.), Geschichte der Leibesübungen. Band 3/2. Berlin; München; Frankfurt a. M.: Bartels und Wernitz, 701–742.
- Jönen, Stefan 2006. Fussball im Nationalsozialismus. Bachelor’s Thesis im Fachbereich Sozialwissenschaften. Osnabrück: Universität Osnabrück.

- Kaartinen, Jyrki 2009. "Sinä et ole mitään, sinun kansasi on kaikki" – näkökulmia kansallissosialistiseen kasvatusideologiaan. Julkaisematon kasvatustieteen lisensiaatintutkimus Turun yliopiston kasvatustieteen laitoksella.
- Keim, Wolfgang 1995. *Erziehung unter der Nazi-Diktatur. Band I: Antidemokratische Potentiale, Machtantritt und Machtdurchsetzung*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Kliem, Konstantin 2005. *Sport in der Zeit des Nationalsozialismus – Entwicklung und Zielsetzung im Höheren Schulwesen und in der Hitlerjugend*. Wissenschaftliche Hausarbeit zur Ersten Staatsprüfung für das Lehramt an Gymnasien. Kassel: Institut für Erziehungswissenschaft.
- Krüger, Arnd 1999. *Strength through joy. The culture of consent under fascism, Nazism and Francoism*. In Riordan, Jim & Krüger, Arnd (eds.) *The International Politics of Sport in the Twentieth Century*. New York: Routledge, 67–89.
- Krüger, Michael 1993. *Einführung in die Geschichte des Leibeserziehung und des Sports. Teil 2. Leibeserziehung im 19. Jahrhundert. Turnen fürs Vaterland*. Schorndorf: Verlag Hofmann.
- Künl, Reinhard 1978. *Der deutsche Faschismus in Quellen und Dokumenten*. Dritte Auflage. Köln: Pahl-Rugenstein.
- Lempa, Heikki 1989. *Ruumis ja sivistys – aatehistoriallinen tutkimus filantropistien pedagogiikasta*. Julkaisematon yleisen historian lisensiaatintutkimus. Turun yliopiston historian laitos.
- Lingelbach, Karl 1987. *Erziehung und Erziehungstheorien im nationalsozialistischen Deutschland*. 1. Auflage. Frankfurt am Main: dipa-Verlag.
- Luh, Andreas 2003. *On the Way to National Socialist Sports System: From Liberal Sports in Clubs and Associations to Directed Sport in National Socialist Organizations*. *European Journal of Sport Science* 3 (3), 1–10.
- Marschner, Paul 1959. In: *Gutsmuths, Johann, Spiele zur Übung und Erholung des Körpers und Geistes*. Leipzig: Die Deutsche Hochschule für Körperkultur.
- Moosburger, Siegfried 1972. *Ideologie und Leibeserziehung im 19. und 20. Jahrhundert*. Ahrensburg bei Hamburg: Clemens Czwalina.
- Naul, Roland 2002. *History of sport and physical education in Germany*. In Naul, Roland & Hardman, Ken (eds.) *Sport and physical education in Germany*. London and New York: Routledge, 15–27.
- Rürup, Reinhard (Hrsg.) 1996. *1936 Die Olympischen Spiele und der Nationalsozialismus*. 2. Auflage. Berlin: Druckerei Heeneman.
- Saurbier, Bruno 1972. *Geschichte der Leibesübungen*. Frankfurt/Main: Wilhelm Limpert Verlag-GMBH.
- Schwender, Uwe 2003. *Friedrich Ludwig Jahn und die Entwicklung des Turnens bis in die Mitte des 19. Jahrhunderts*. Studienarbeit. Halle-Wittenberg: Martin - Luther - Universität.
- Steinhöfer, Dieter 1973. *Hans von Tschammer und Osten. Reichssportführer im Dritten Reich*. Berlin, München, Frankfurt/M.: Verlag Bartels & Wernitz KG.
- Tenorth, Heinz-Elmar 1989. *Pädagogisches Denken*. In: Langerwiesche, Dieter & Tenorth, Heinz-Elmar (Hrsg.), *Handbuch der deutschen Bildungsgeschichte*. Band V 1918-1945. Die Weimarer Republik und die nationalsozialistische Diktatur. München: Verlag C. M. Beck, 111–149.
- Toikka, Mirja 1996. *Saksalainen kansallissosialistinen kasvatus ja sen yhteyksiä suomalaisiin nuorisojärjestöihin*. Julkaisematon kasvatustieteen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Ueberhorst, Horst 1976. *Carl Krümmel und die nationalsozialistische Leibeserziehung*. Berlin, München, Frankfurt/M.: Verlag Bartels & Wernitz KG.
- von Simon, Hans (Tekijäyhteisön johtaja) 1973. *Geschichte der Körperkultur in Deutschland. Die Körperkultur in Deutschland von 1917 bis 1945*. Band III. Berlin: Sportverlag Berlin.

- Vasara, Erkki 1997. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. Bibliotheca Historica 23. Helsinki: SHS.
- Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Värri, Veli-Matti 1993. Liikunta valtana ja kasvun mahdollisuutena. Nuorisotutkimus 11 (4), 7–13.

KL, FM Jyrki Kaarttinen toimii opettajana peruskouluun valmistavassa opetuksessa Turun Iltalukiossa.